

דרשו חכמים במסכת ע"ז (ב.) על הפסוק "לא תחנם" לא תתן לגויים חנייה בקרקע. המשנה שלנו עוסקת בממשק עם הדין הנ"ל. ראינו לעיל (מו:) שיש איסור לישראל למכור את עצמו כעבד לגוי, עתה המשנה עוסקת בקנס של אדם שמכר את הקרקע שלו לגוי, וכך לשון המשנה (שם מז.):

המוכר את שדהו לעובד כוכבים - לוקח ומביא ממנו בבורים, מפני תיקון העולם.

כלומר, חייב המוכר הישראל לקנות מהגוי את הבכורים בבסוף רב (רש"י ד"ה לוקח) ולעלות אותם לירושלים. תקנו זאת משום שלא יהיו עמ"י רגילים למכור קרקע בא"י לגוי, ואם מכרו יהיו מתאמצים לפדות אותה (שם ד"ה מפני).

נחלקו האמוראים איזה קניין יש לגוי בארץ ישראל:

- א. רבה סובר שאין לגוי קניין בארץ כדי להפקיע אותה ממעשרות, ויש לו קניין בארץ לחפור בה.
- ב. רבי אלעזר סובר שיש לגוי קניין בארץ כדי להפקיע מתו"מ, אך אין לו קניין בארץ לחפור בה.

כל אמורא מביא ראיה וטעם לשיטתו, וזה לשון הגמרא (שם):

- א. אמר רבה: אף על פי שאין קנין לעובד כוכבים בארץ ישראל להפקיע מידי מעשר, שנאמר: כי לי הארץ, לי קדושת הארץ, אבל יש קנין לעובד כוכבים בא"י לחפור בה בורות שיחין ומערות, שנאמר: השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם.
- ב. ור"א אומר: אף על פי שיש קנין לעובד כוכבים בא"י להפקיע מידי מעשר, שנאמר: דגנך, ולא דגן עובד כוכבים, אבל אין קנין לעובד כוכבים בא"י לחפור בה בורות שיחין ומערות, שנאמר: לה' הארץ.

רבה מבאר, שאין קניין לעבד"ם בא"י משום שנאמר ע"י ה' כי לי כל הארץ, אך המשך הדרשה סותרת את עצמה שנאמר "והארץ נתן לבני אדם" וע"כ מותר להם לחפור בה? ועוד שר"א מביא ראיה מפסוק נוסף לה' הארץ, אזי אולי יהיה איסור לחפור בה?

מבאר המהר"ם שיף את יסוד העניין, וזה לשונו (שם):

שנאמר" כי לי הארץ" איירי בענין **קדושת הארץ** פרשת בהר ולזה מייית ר"א פסוק ד"לה' הארץ ומלואה" לא איירי בקדושת הארץ רק **בעצמות הארץ**.

כלומר, המחלוקת בין רבה לרבי אלעזר מתחלק לשני נושאים: א. קדושת הארץ. ב. עצמות הארץ.

רבה סובר, שאין קניין לגוי בפירות הארץ, ע"כ חייבים להפריש תו"מ. אך אין קדושה מיוחדת בעצמות הארץ. רבי אלעזר סובר הפוך, שהגוי מפקיע את הקדושה בפירות הארץ, אך יש קדושה מיוחדת בעצמות הארץ.

לשיטתו של רבה, קדושת הארץ נובעת ממצוות התלויות בה, ע"כ יש לשמר את מצוות התו"מ, ואין הגוי יכול להפקיע את המצווה. אמנם לשיטתו של רבי אלעזר, גם שאין את המצוות התלויות בארץ עדיין ארץ ישראל עומדת בקדושתה.

נראה לענ"ד שמחלוקת זו "תכתב זאת לדור אחרון". הרב קוק בשבת הארץ (בהפנייתו של מו"ר הרב גבריאל שליט"א) מגיב לטענה שאם ניתן לגוי להפקיע את המצוות התלויות בה, אזי גם קדושת הארץ תהיה נפקעת מאליה- ולכן לא יחול מצוות ישוב הארץ, וכך מובא שם (מבוא אות טו):

אמנם ידידי הגאון ר' יעקב דוד רידב"ז שליט"א, העיר בקונטרס השמיטה אשר לו: איך אפשר לומר, שנתיר להפקיע את מצוות שביעית ע"י הפקעת המכירה, משום שאנו אומרים שלגבי שביעית בזמן הזה יש קנין לנכרי להפקיע, משום ישוב ארץ-ישראל, - **הרי כיון שאנו מפקיעים אותה מקדושתה אין כאן מצות ישוב ארץ-ישראל**. אבל כ"ז מיוסד רק על הסברה, שאין שום מעלה אחרת לארץ ישראל מלבד מה שעל ידה אפשר לקיים את המצוות התלויות בה, והיא לפי זה רק כעין הכשר להמצות התלויות בארץ, **לפיכך כשמפקיעים חובת המצוות, אפילו ע"פ הכרח, שוב אין כאן מצות ישוב ארץ ישראל**.

אך מכריע הרב קוק בחריפות (שם):

ובאמת לא כן הדבר. כי ארץ-ישראל דומה בזה לתלמוד-תורה: ותלמוד-תורה, אע"פ שהוא מביא לידי מעשה המצות כולן, מכל-מקום חלילה לומר, שערכה של תורה איננו כ"א הכשר למעשה המצות, אבל היא עליונה וחשובה בקדושתה בפני עצמה, עד שאפילו כשלומדין מה שאי אפשר לקים כלל אין שיעור למעלת הלימוד ההוא.. **כמו כן היא קדושת ארץ ישראל**, אע"פ שבקדושתה היא מביאה אותנו גם בחורבנה לידי כמה מצות, שאין לנו דוגמתן בחוץ-לארץ, וק"ו בבניה, "מי מנה עפר יעקב", מ"מ לא זה הוא כל עיקר מעלתה, עד שנאמר, שאם מתבטל חיובן של כמה מצות או אם יש איזה דוחק, המונע מקיום המצות ומכריח לבקש דרכים כדי להיות נפטרים מהן מפני הדחק, יגרע בזה ערך קדושתה וחבת מצות ישיבתה. כי לא כן הוא, ואפילו אם מפני הדחק צריכים להפקיע איזו מצוה מהמצוות התלויות בארץ לא יפול על זה, חסד-שולם, לבם של הזוכים להסתופף בצלצח קדושת חבת נעימת ארץ-חמדה אשר עיני ה' אלהינו בה תמיד, מראשית השנה עד אחרית שנה, "מה ידידות משכנותיך ה' צבאות נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ד', לבי ובשרי ירננו אל אל חי". כי עצם ישיבת ארץ ישראל מצד עצמה שקולה היא נגד כל המצוות שבתורה, שבכלל כל המצוות כלולות גם כל המצוות התלויות בארץ. כדאמרין בספרי (סי' פ'): וישבת בארצם.. דהיינו, שעיקר קדושתה של ארץ ישראל היא הישיבה בה בעצמה, וממילא נמשכות עם זה הזכויות של המצוות התלויות בארץ, אבל גם כשהן נפקעות ע"י דחק עומדת היא בעצם רוממות מעלת קדושתה..

אולי מחלוקת זו נשענת על מחלוקת האמוראים לעיל, רבה מבבל, ורבי אלעזר בן פדת שעלה לארץ הקודש (ועיי' שם באריכות).